राष्ट्रिय हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रम

आम औषधी सेवन अभियान २०७६

पत्रकार अन्तरकृया कार्यक्रम

२० माघ, २०७६

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

स्वास्थ्य सेवा विभाग

ईपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

हात्तीपाईले रोग (Lymphatic Filariasis)

- तीन प्रजातीका मसिनो धागो जस्तै परजीवि (जुका) ले गराउँदछन् (*Wuchereria bancrofti*, *Brugia malayi* and *B. Timori)*, यी परजीविहरू २० बर्षसम्म पनि मानव शरिरमा जिवित रहन सक्छन् ।
- संक्रमित लामखुट्टेको टोकाईबाट मानिसमा सर्दछ ।

W. bancrofti

B. malayi

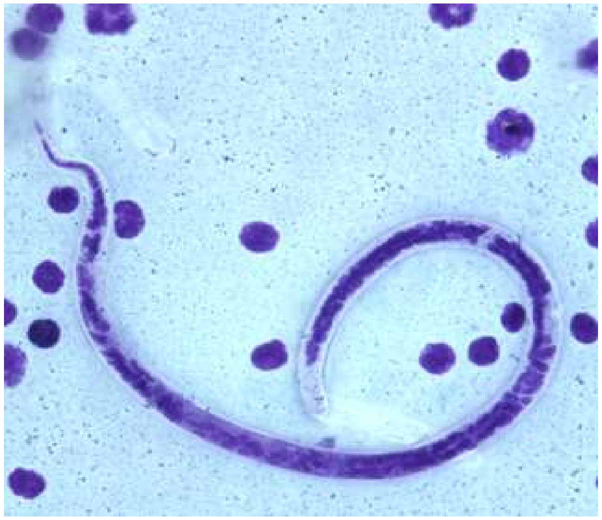

B. timori

Source: www.dpd.cdc.gov/dpdx

हात्तीपाईले रोग (LF) के हो ?

- लामखुट्टेको टोकाईबाट सर्ने यस रोगले मानव शरीरको लसिका प्रणालीलाई (Lymphatic System) असर गर्दछ र अंगहरूको अस्वभाविक बृध्दि गराउंदछ, जसका कारण दुखाई, अपाङ्गता, सामाजिक लान्छना/ भेदभाव सहनुपर्ने हुन्छ ।
- यस रोगका कारण संसारभर बहुसंख्यक अण्डकोष सुन्निएका पुरूषहरू (२ करोड पचास लाख), र खुट्टा तथा हात सुन्निएका मानिसहरू (१ करोड पचास लाख) भएको अनुमान गरिएको छ ।

खुट्टा सुन्निएको

अण्डकोष सुन्निएको

नेपालमा पाईने,

W. bancrofti is prevalent and is transmitted through _Culex quinquefasciatus_

रोग लाग्ने वा देखिने अवस्था

- बयस्क परजीविहरूका कारण lymph vessel हरू बिस्तारै क्षति हुँदै जान्छन्, जुन हामीलाई थाहा नै हुँदैन ।
- पछिल्लो अवस्थामा संक्रमणका कारण हाम्रो शरीरका अंगहरू बिस्तारै सुन्निन थाल्दछन् ।

(खुट्टा, हात, जननेन्द्रीयहरू)

लक्षण नदेखिने अवस्था

- सबैजसो संक्रमित मानिसहरूमा कुनै पनि किसिमको लक्षण देखिदैन ।
- संक्रमित मानिसको रातीको रक्त नमुना संकलन गरि जाँच गरिएमा रगतमा परजीवि देखिन सक्छ ।
- भिडियो एक्स-रे गरेर हेर्दा lymph vessel हरू फैलिएको र बयस्क जुकाहरूको झुप्पाहरू देखिन सक्छ । (Filarial Dance Sign)

शीघ्र अवस्था

- अंगहरूको सुजन वा हात्तीपाईले
- शुरूको अवस्थामा नरम वा थिच्दा थिचिने खालको सुजन हुन्छ ।
- पछिल्लो अवस्थामा छाला बाक्लो हुँदै नथिचिने खालको हुँदै जान्छ ।
- ठुलो खालको सुजन
- छालमा पत्र हुँदै जाने वा गाँठागुँठी पलाउन थाल्छन् ।
- सुन्निएको अंगमा मुसाहरू पलाउन थाल्छन् ।
- घाउहरू हुन थाल्छन् ।

शीघ्र अवस्था

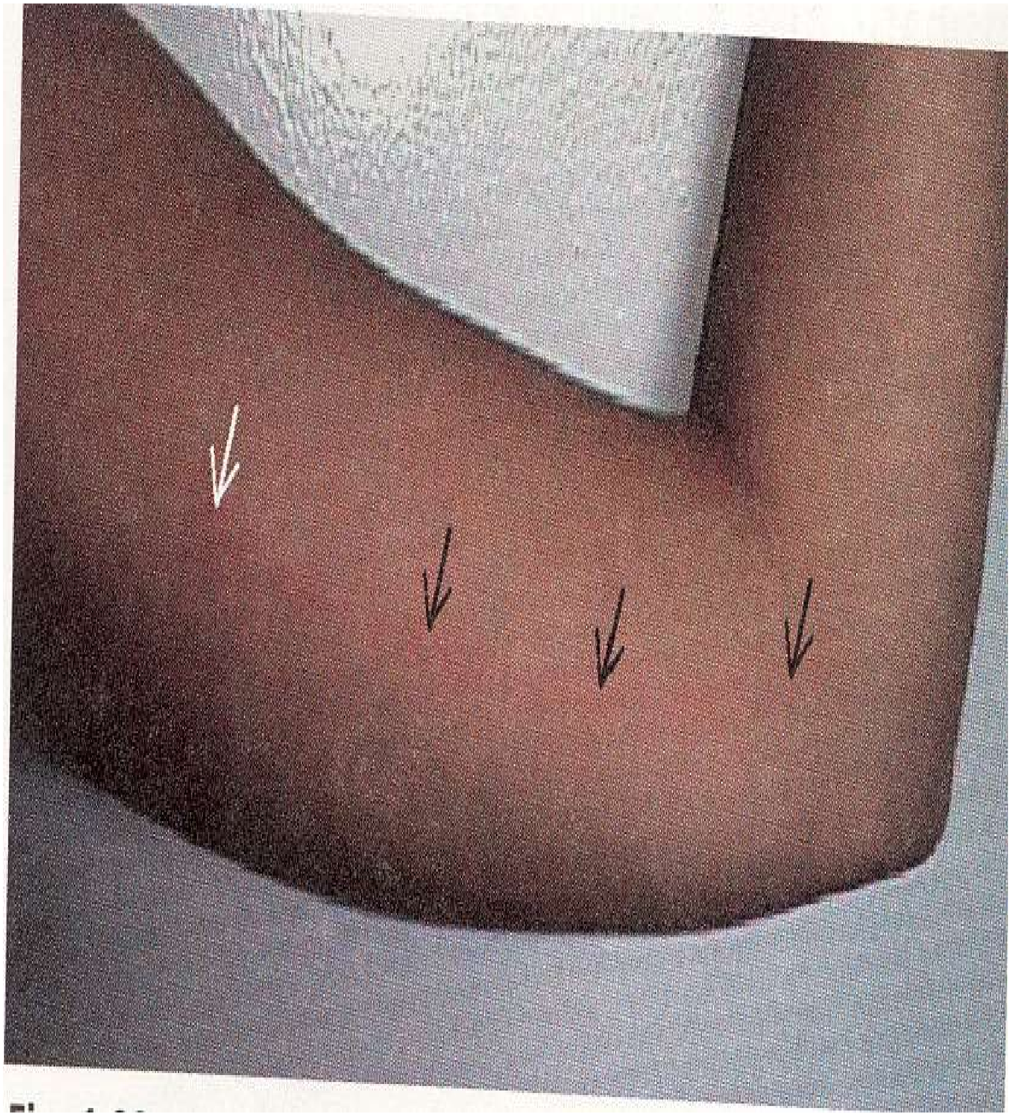

हात्तीपाईले

हात्तीपाईले

सुन्निएको खुट्टामा थप संक्रमण

दीर्घ अवस्था

खुट्टा फुट्नु वा फोकाहरू देखिनु

घाउ

अण्डकोष सनिनु

छालाको पत्र जानु

विश्वमा हात्तीपाईले रोगको अवस्था

- हाल ५० देशका ८५.६ करोड मानिसहरू यस रोगको जोखिममा छन् ।
- सन् २००० सम्म १२ करोड मानिसहरू संक्रमित तथा ४ करोड मानिसहरू अंगभंग भएका छन् ।
- दक्षिण पुर्वी एशियाका ११ (ब्रुनाई, म्यानमार, कम्बोडिया, टिमोर लिष्टे, ईण्डोनेशिया, लाऔस, मलेशिया, फिलिपिन्स, सिङ्गापुर, थाईल्याण्ड र भियतनाम) मध्ये ९ देशहरूमा यो रोगको जोखिम पाईएको छ।
- संसारभर जोखिममा रहेका मध्ये ६५ प्रतिशत मानिसहरू यिनै ९ देशमा रहेका छन् ।

tribution of lymphatic filariasis and status of preventive chemotherapy (PC) in endemic countries, 2016

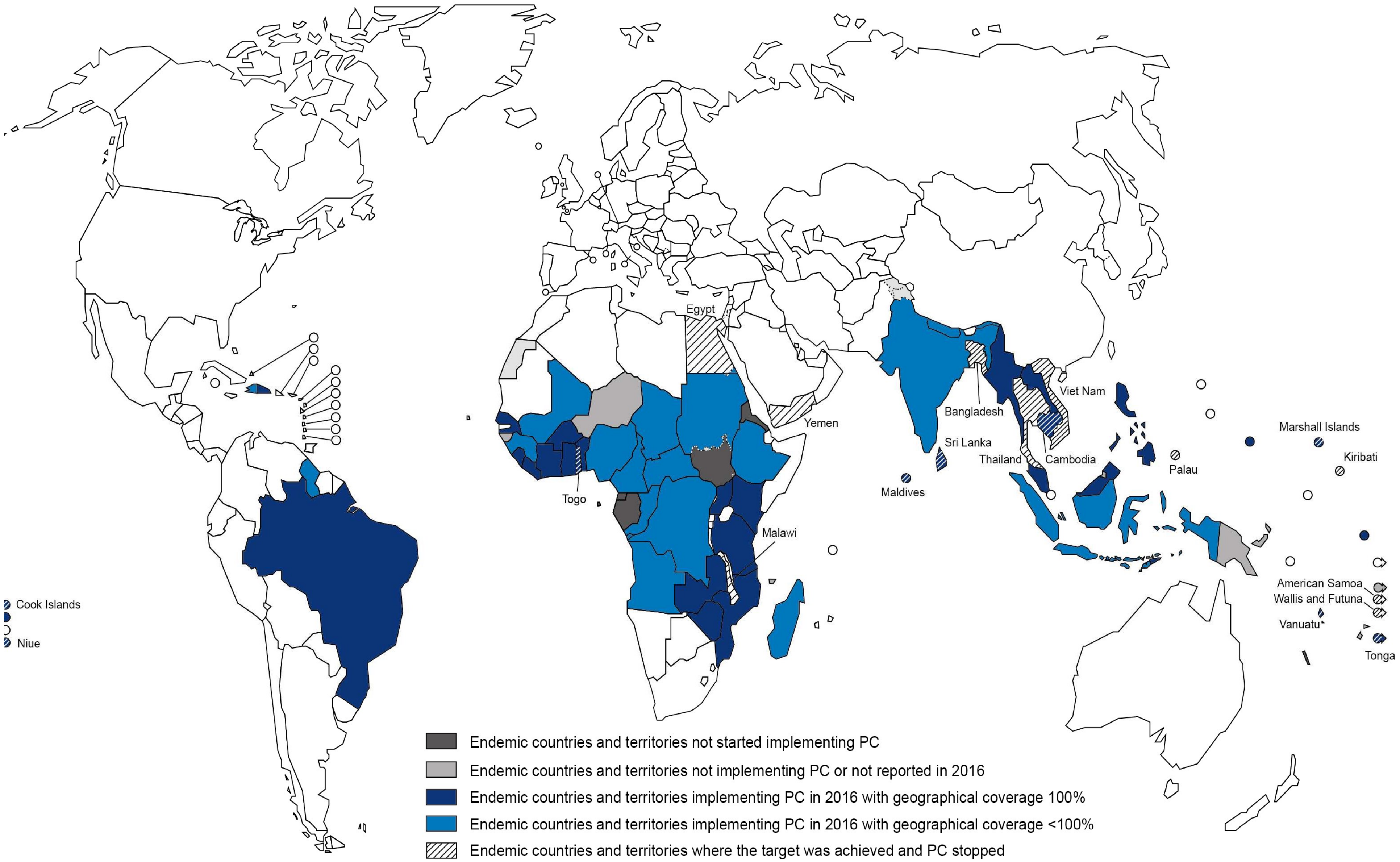

- Endemic countries and territories not started implementing PC
- Endemic countries and territories not implementing PC or not reported in 2016
- Endemic countries and territories implementing PC in 2016 with geographical coverage 100%
- Endemic countries and territories implementing PC in 2016 with geographical coverage <100%
- Endemic countries and territories where the target was achieved and PC stopped
- Endemic countries and territories where LF was eliminated as a public health problem
- Not applicable
- Non-endemic countries and territories

हात्तीपाईले रोग निवारणको अवस्था

- विश्व स्वास्थ्य संगठनले सन् २०२० सम्म आम औषधी सेवन मार्फत संसारभरबाटै यस रोगलाई निवारण गर्ने लक्ष्यका साथ काम गरिरहेको छ ।
- संसारका ७१ मध्ये २१ संक्रमित देशहरूले आम औषधी सेवन कार्यक्रम सम्पन्न गरिसकेका छन् ।
- हालसम्म ४९.९ करोड मानिसहरूले पुर्ण उपचार पाएका छन्, ६७ अरब मात्रा औषधी खुवाई सकिएको छ ।

नेपालमा हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रमको अवस्था

नेपालमा हात्तीपाईले रोगको अवस्था

- जोखिममा रहेका जिल्ला: ६३
- रोगको प्रीभालेन्स: १३% (सन् २००१)
- जोखिममा रहेको जनसंख्या: २.५ करोड
- परजीविको नाम: *Wuchereria bancrofti* (*उचेरेरिया ब्याङ्क्रफ्टी*)
- रोग सार्ने लामखुट्टे : *Culex क्युलेक्स*
- रूग्णता प्रतिबेदन गरिएका बिरामीहरू : ३०,००० भन्दा बढी (धेरै हाईड्रोशिल)

नेपालमा राष्ट्रिय हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रम

लक्ष्य

- सन् २०२० सम्म यस रोगलाई जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहन नदिने।
- सन् २०१४ सम्म सबै ईन्डेमिक (Endemic) जिल्लाहरूमा आम औषधी सेवन अभियान शुरू गरिसक्ने र सन् २०१८ सम्म रोगको प्रीभालेन्स (Prevalence) १ प्रतिशत भन्दा कममा ल्याउने।

रणनीतिहरू

- बर्षको १ पटकका दरले ६ बर्षसम्म आम औषधी सेवन अभियान सञ्चालन गर्ने र रोग सर्ने प्रकृया अबरूद्ध गराउने।
- रोगीहरूको ब्यवस्थापन तथा अंगभंग हुन बाट रोक्ने।

हात्तीपाईले रोग निवारणका लागि प्रयोग हुने औषधिहरु

हात्तीपाईले रोगबाट बच्न दुई थरि औषधिहरु प्रयोग हुन्छन् जुन पूर्ण रुपमा सुरक्षित छन् र यी औषधि दशौँ बर्षदेखि विश्व भरी प्रयोग हुंदै आईरहेका छन् ।

1. DEC (Diethyl Carbamazine)
2. Albendazole

हात्तीपाईले रोग विरुद्धको औषधि सेवन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- यो औषधि खाली पेटमा खानुहुंदैन ।
- शरीरमा हात्तीपाईले रोगको परजीवि भएका ब्यक्तीहरूमा हात्तीपाईले रोग विरुद्धको औषधि सेवन गरेपछि सामान्य खालको टाउको दुखाई, वाकवाकी लाग्ने तथा पेट दुख्ने हुनसक्छ ।
- यदि त्यसो भएमा औषधिले प्रभावकारी काम गर्दैछ भन्ने बुझ्नु पर्दछ ।
- ती लक्षणहरु केहि घण्टा भित्रमा आफैं हराएर जाने हुन्छ ।
- केही गरी ती लक्षणहरु लामो समयसम्म रहिरहेमा नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक सल्लाह र उपचारका लागि सम्पर्क गर्नुपर्दछ ।

हात्तीपाईले रोग निवारणका रणनीति तथा पाईलाहरू

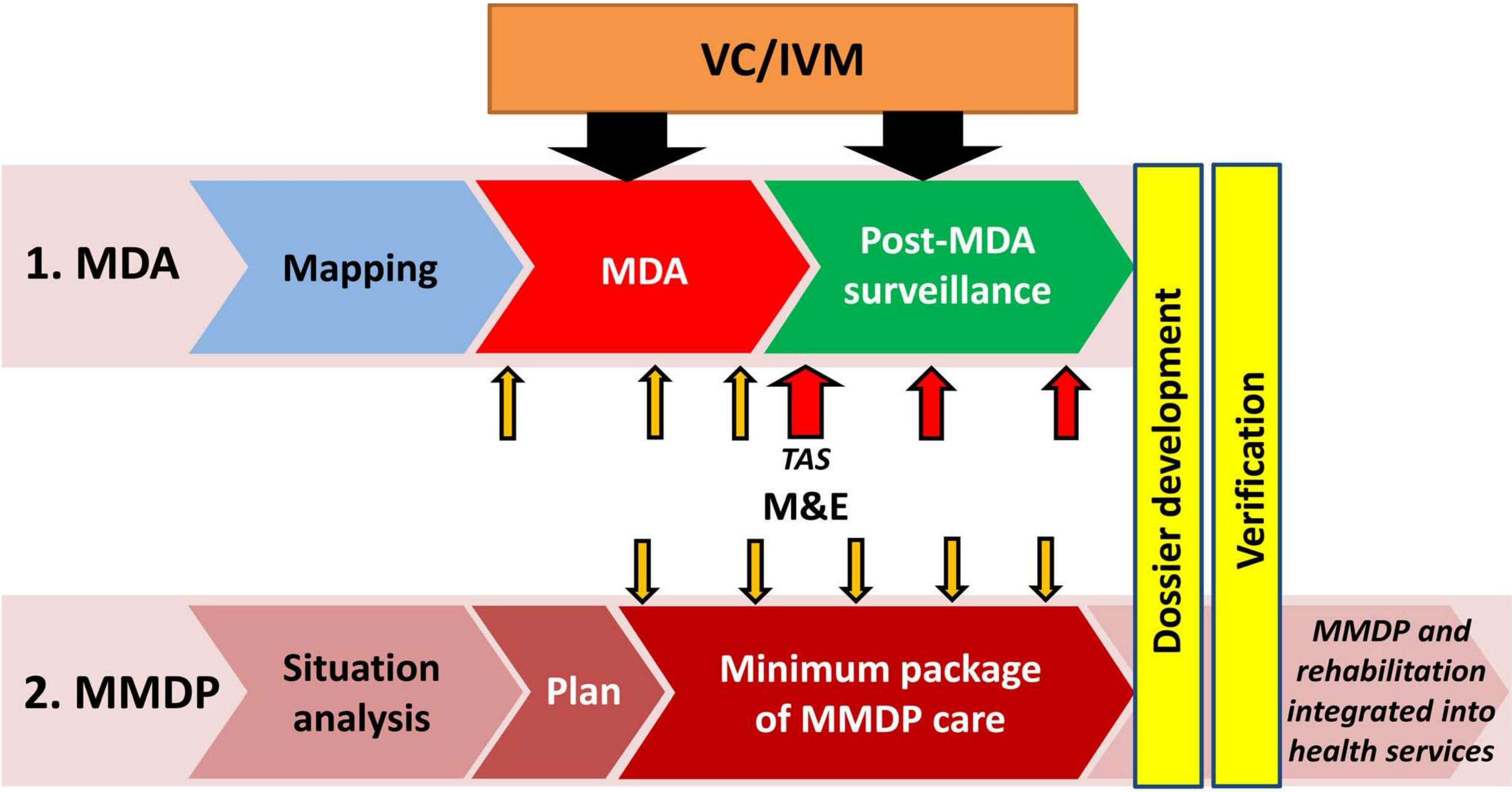

MDA- Mass drug administration
MMDP- Morbidity mapping and disability prevention
VC- Vector Control
IVM- Integrated Vector management

आम औषधी सेवन अभियानको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

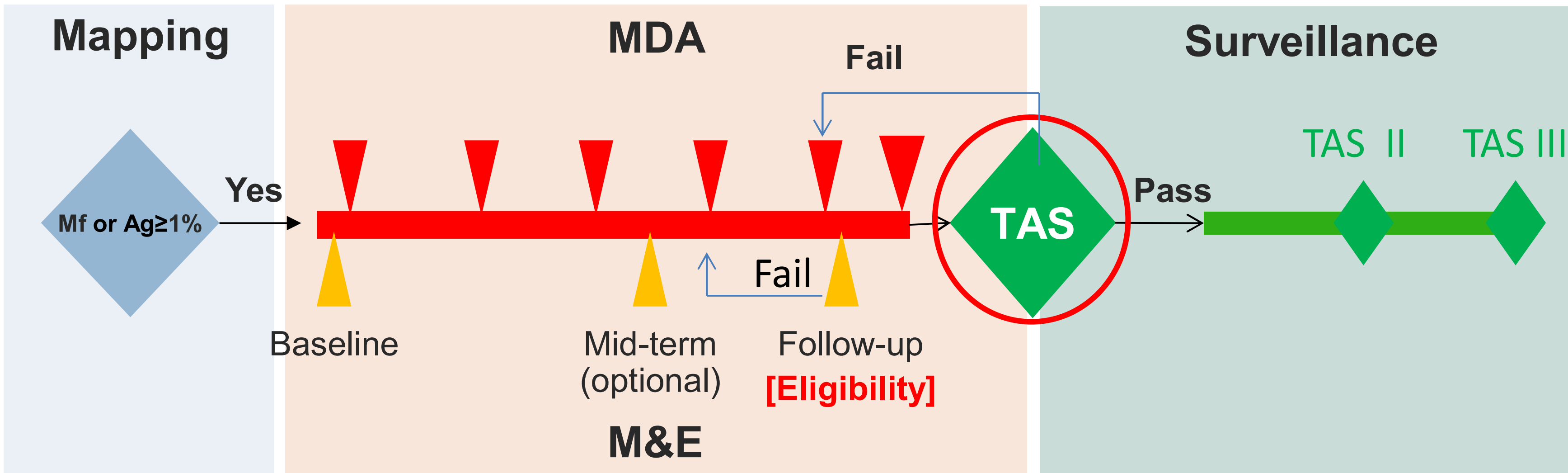

- **Prevalence of Mf or Ag** can be used in mapping.
- **Coverage** is monitored at each MDA round to determine whether the goal of at least 65% coverage of the total population was met.
- After at least five rounds of effective MDA, the impact is evaluated at **sentinel and spot-check sites**.
- If all the eligibility criteria are met, a **transmission assessment survey (TAS)** is conducted before deciding to stop MDA.
- TAS is repeated twice during post-MDA surveillance phase.

GPELF Progress: संक्रमित देशहरूको अवस्था, २०१८

MDA not started	MDA started but not at scale	MDA scaled to all endemic IUs	Post-MDA Surveillance	Elimination as a Public Health Problem
Equatorial Guinea Gabon Sao Tome & Principe South Sudan New Caledonia	Angola Central African Republic Chad Congo Democratic Republic Congo Ethiopia Guinea-Bissau Nigeria Sudan Comoros Eritrea Madagascar Guyana India Papua New Guinea	Benin, Burkina Faso Cameroon, Côte d'Ivoire, Ghana, Guinea, Liberia, Mali, Mozambique, Niger, Senegal, Sierra-Leone Tanzania, Uganda, Kenya, Zambia, Zimbabwe Dominican Republic Haiti, Indonesia, Myanmar, **Nepal**, Timor-Leste, American Samoa, French Polynesia, Tuvalu, Fiji, FSM, Malaysia, Samoa, Philippines	Malawi Brazil Yemen Bangladesh Brunei Darussalam Kiribati Lao PDR	Maldives Sri Lanka Thailand Egypt Togo Cambodia Cook Islands Marshall Islands Niue Tonga Vanuatu Palau Vietnam Wallis and Futuna
5 (7%)	15 (21%)	31 (43%)	7 (10%)	14 (19%)

सन् २०१९ सम्म हात्तीपाईले रोग निवारणका लागि गरिएका प्रगतीहरू

- रोगको नक्शांकन: २००१, २००५, २०१२
- भौगोलिक कभरेज: १००%, (२०१३)
- आम औषधी सेवन अभियान बन्द (५० जिल्ला)
- ११ करोड भन्दा बढी मात्रा औषधी सेवन गराईसकिएको ।
- आम औषधी सेवन अभियान पश्चात गरिने सर्भिलेन्स (निगरानी) र रोगिहरूको ब्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रम भईरहेको ।

नेपालमा आम औषधी सेवन अभियानको अवस्था

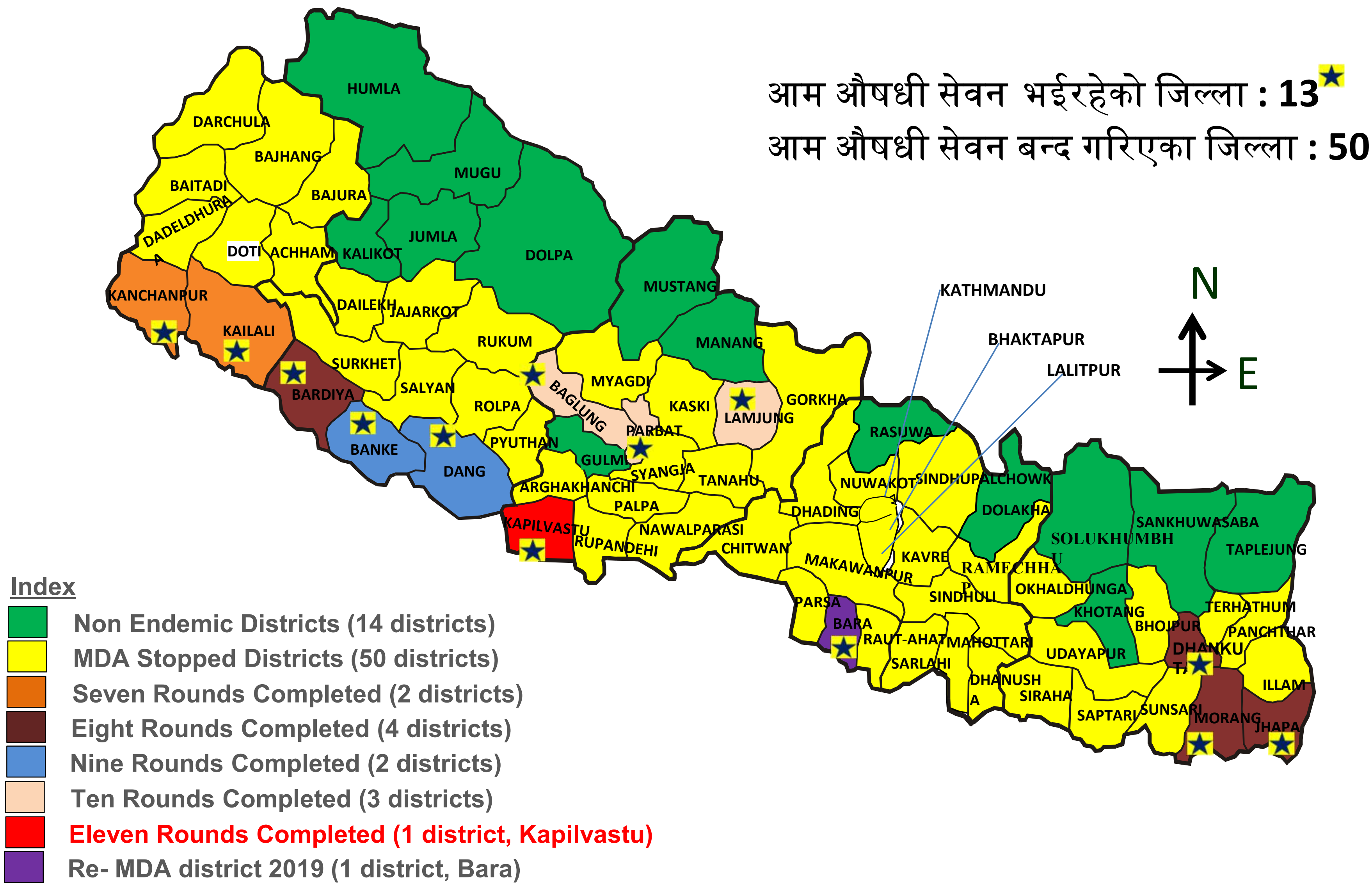

LF MDA Program Scale Up

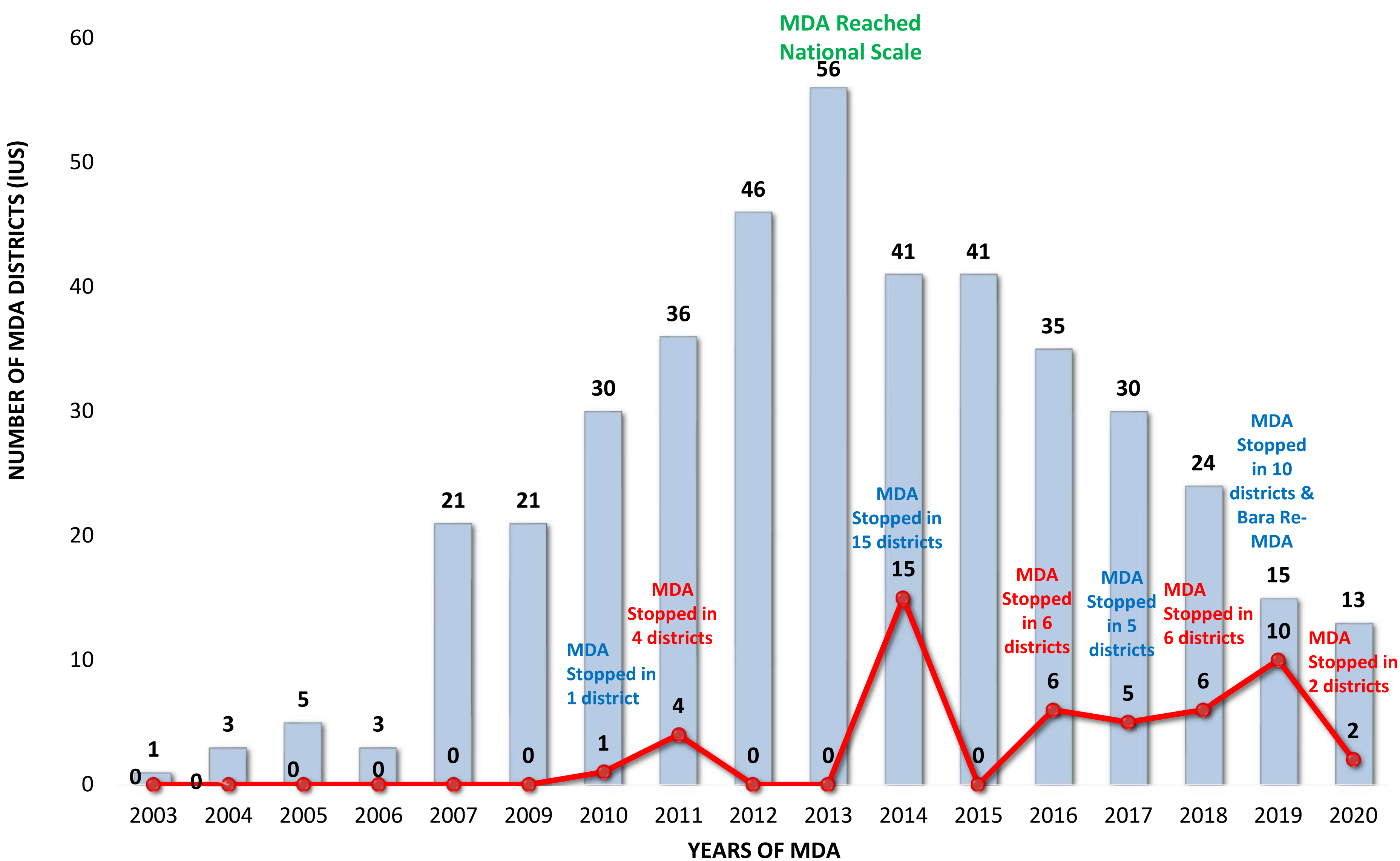

Year wise MDA Coverage (2003-2019)

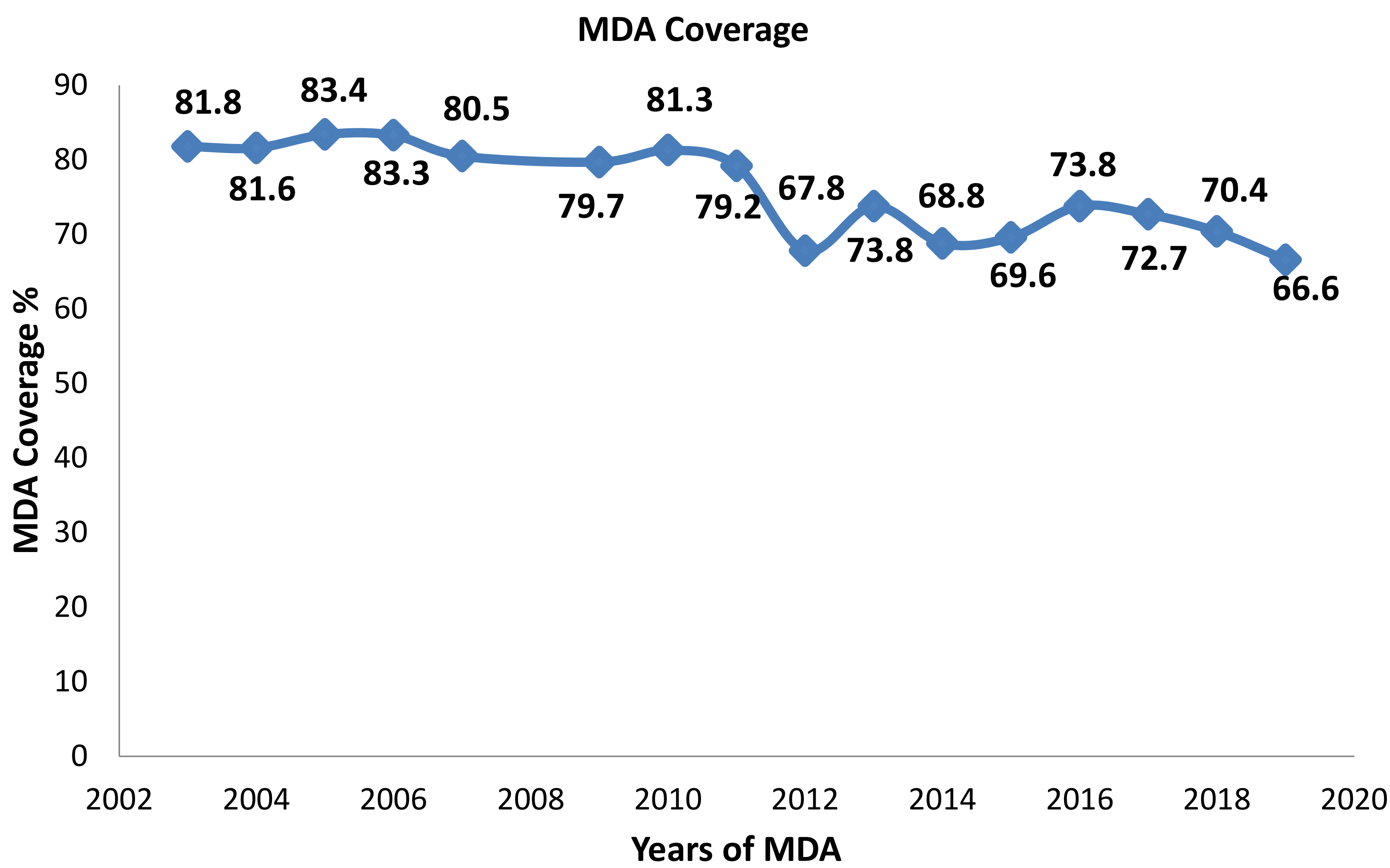

बिरामी ब्यवस्थापन तथा अपाँगता रोकथाम कार्यक्रम

लक्ष्य: रोग प्रभावित सबै भौगोलिक क्षेत्रमा कार्यक्रमको बिस्तार

सबै जिल्लाहरूमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूले पत्ता लागेका बिरामीहरूलाई आधारभुत स्वास्थ्य सेवा दिनु पर्दछ ।

- शिघ्र संक्रमणको उपचार
- सुन्निएका अंगहरूको ब्यवस्थापन
- हाईड्रोशिलको शल्यक्रिया
- संक्रमण भएका बिरामीहरूको उपचार

रोगिहरूको ब्यवस्थापन तथा अंगभंग हुनबाट जोगाउने कार्यक्रमको अवस्था - २०१९

- हाईड्रोशिलको नि:शुल्क शल्यकृया – ९०८० (२०७५/०७६ सम्म)
- २१ वटा जिल्लाहरूमा बिरामीहरूको नक्शांकन, स्वास्थ्यकर्मीहरू र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई बिरामी ब्यवस्थापन बारे तालिम प्रदान
- समुदाय स्तरमा तालिम प्रदान (धादिङ, बर्दिया र कपिलबस्तु, २०१६)
- कुष्ठरोग र हात्तीपाईले रोगको संयुक्त ब्यवस्थापन (लालगढ अस्पताल)

चलिरहेका कार्यक्रमहरू (०७६/०७७)

सि.नं.	कार्यक्रम	कार्यक्रम सञ्चालन हुने स्थान
१	हाईड्रोशिलको नि:शुल्क शल्यकृया	प्रतिष्ठान, केन्द्रिय, प्रादेशिक, अञ्चल र जिल्ला अस्पतालहरू
२	पत्रकार अन्तरकृया	कार्यक्रम सञ्चालन हुने सबै जिल्लाहरू र केन्द्र
३	बिरामीहरूको नक्शांकन	१७ जिल्ला
४	आम औषधी सेवन अभियान	१३ जिल्ला

आम औषधी सेवन अभियान कार्यक्रमको तयारी (२०७६/७७)

- कार्यक्रम सञ्चालन हुने जिल्ला: १३
- लक्षित जनसंख्या: ७४ लाख ६१ हजार
- पालिका स्तरमा तयारीका कार्यक्रमहरू: सञ्चालन भईरहेको
- औषधी तथा आवश्यक सामग्री: सबै स्वास्थ्य संस्थामा पुगिसकेको/पुग्ने क्रममा रहेको
- अभियान सञ्चालन हुने मिति:

  २०७६ माघ २५ गते देखि

जिल्ला अनुसार लक्षित जनसंख्या

जिल्ला	जनसंख्या	जिल्ला	जनसंख्या
झापा	९२०८९५	कपिलबस्तु	६६४६७४
मोरङ	१०८७७२१	दाङ	६४४५६३
धनकुटा	१७०८०३	बाँके	६०१८७६
बारा	८२२५५५	बर्दिया	४७७६६६
लमजुङ	१७१७३९	कैलाली	९४१४३०
पर्बत	१४८३९२	कञ्चनपुर	५२५९८७
बागलुङ	२८२९९३		

जम्मा जनसंख्या ७४,६१,२९४

राष्ट्रिय हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रममा बिभिन्न तहका सरकारको भूमिका तथा जिम्मेवारी

संघिय सरकार (स्वा.से. विभाग, EDCD)

- औषधी तथा आवश्यक सामग्रीहरूको खरिद तथा प्रदेश सम्म आपुर्ति ब्यवस्थापन
- कार्यक्रम निर्माण, योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा प्रदेश तथा स्थानिय तहहरूलाई प्राबिधिक सहयोग
- स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र सहयोगि निकायहरूसंग कार्यक्रम र रोग निवारणका विषयमा समन्वय तथा सहकार्य

राष्ट्रिय हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रममा बिभिन्न तहका सरकारको भूमिका तथा जिम्मेवारी

प्रदेश सरकार (MOSD/HD/HO)

- केन्द्रबाट प्राप्त औषधी तथा आवश्यक सामग्रीहरू पालिका सम्म आपुर्ति ब्यवस्थापन
- स्थानिय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा प्राबिधिक सहयोग
- कार्यक्रम र रोग निवारणका विषयमा केन्द्रसंग समन्वय तथा सहकार्य

राष्ट्रिय हात्तीपाईले रोग निवारण कार्यक्रममा बिभिन्न तहका सरकारको भूमिका तथा जिम्मेवारी

स्थानिय सरकार (Municipality/Rural Municipality)

- प्राप्त औषधी तथा आवश्यक सामग्रीहरू स्वास्थ्य संस्थासम्म आपुर्ति ब्यवस्थापन
- स्वास्थ्य संस्था तहमा शुक्ष्म योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रम सञ्चालन
- आम औषधी सेवन अभियान सञ्चालन
- कार्यक्रम र रोग निवारणका विषयमा केन्द्र तथा प्रदेशसंग समन्वय तथा सहकार्य

कार्यक्रमका चुनौतीहरू

- आम औषधी सेवन बारे गलत धारणा
- सर्भिलेन्सका क्रममा पास हुन नसकेका जिल्लाहरू
- शहरी क्षेत्रमा औषधी सेवनको प्रगती सन्तोषजनक नहुनु
- नयाँ संरचनामा आम औषधी सेवन अभियान संचालन
- उपलब्धीलाई दिगो बनाईराख्नु
- एकिकृत भेक्टर ब्यवस्थापन
- बिरामीहरूको नक्शांकन तथा ब्यवस्थापनको गति बिस्तारै (सबै रोग प्रभावित जिल्लाहरू)

आगामी कार्यक्रमहरू

- सर्भिलेन्स/निगरानीका कार्यक्रमहरू (Transmission Assessment Survey, अनुसन्धान)
- बिरामीहरूको नक्शांकन तथा ब्यवस्थापन
- आम औषधी सेवन कार्यक्रमको निरन्तरता (स्वास्थ्यकर्मीहरू परिचालन गरि)
- प्राबिधिक बिज्ञहरू संग परामर्श

कार्यक्रममा हातेमालो गर्ने निकायहरू

S.N.	Organization	Area
1	**WHO**	MDA/MMDP
2	**RTI/ACT EAST (USAID)**	MDA/Surveillance

हाल नेपालमा यस रोगको प्रीभ्यालेंस (Prevalence)

१.४७ प्रतिशत

धन्यबाद ।।